

Ninočka Truck-Biljan

Osnovna škola Janka Leskovara, Pregrada

SUSTAV ŠKOLOVANJA U NJEMAČKOJ SAVEZNOJ DRŽAVI SASKOJ

Primljeno 1.9. 1999.

Prihvaćeno 15.10.1999.

DOŽIVJETI ŠKOLU U PET DANA

Od čega se sastoji „saska posebnost“? – sudionici jednog od najnovijih seminara Goethe instituta mogu se izravnim pristupom školama upoznati s funkcioniranjem školstva u nekadašnjem dijelu Demokratske Republike Njemačke.

Sudjelovanje na seminaru Goethe instituta „Doživjeti školu“, koji se održao od 4. do 10. srpnja 1999. u Dresdenu, ne omogućuje učitelju njemačkog jezika da postane stručnjak za pitanje obrazovanja u Saskoj, no pruža mogućnost za dobivanje grubog uvida u školstvo jednog dijela zemlje koje se jezik podučava u školama Hrvatske. Seminar od pet radnih dana (dva su predviđena za putovanje) novina je i kao takav izaziva znatiželju svojim trajanjem i sadržajem. Cilj je upoznavanje sudionika s funkcioniranjem sustava uvođenjem u škole, hospitacijama i razgovorima s kolegama učiteljima kako bi se naučeno moglo kreativno prezentirati u sklopu nastave zemljopoznavanja. Tako se zaokružuje slika: od osnovne, srednje, posebne škole, do usavršavanja učitelja. Dodatno obilježje seminaru treba dati izmjena iskustava sudionika. Ovaj su put to bili učitelji i profesori osnovnih i srednjih škola iz Francuske, Kanade, Mađarske, Poljske, Češke, Finske, Švedske, Norveške, Portugala i Hrvatske. Goethe institut se, kao uvijek, pobrinuo za pažljivu i profesionalnu organizaciju, koja je uključivala i razgledavanje grada, posjet kazalištu, izlet itd. No što se u pet radnih dana moglo naučiti o školovanju u Saskoj?

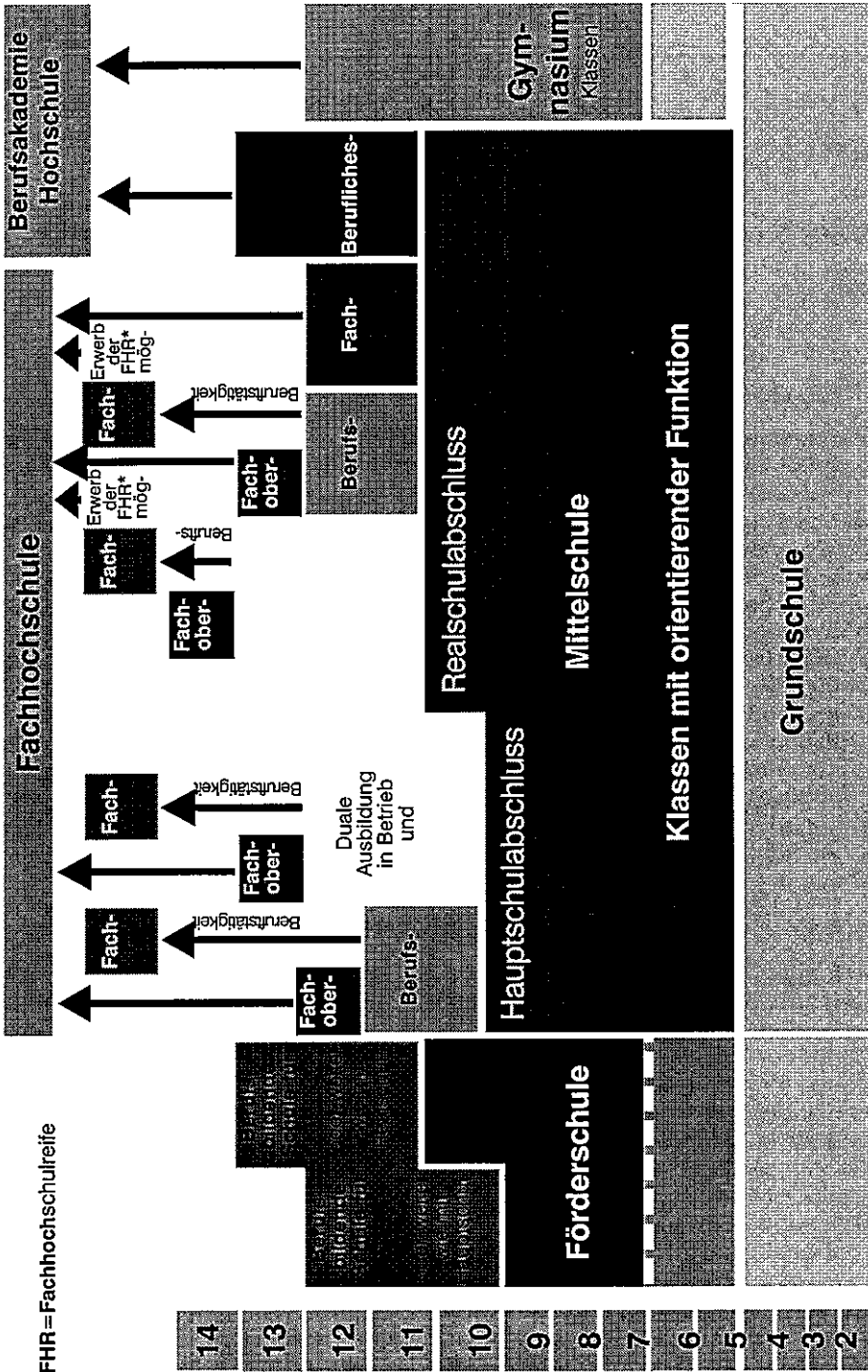
PRVI DAN – UPOZNAVANJE SUSTAVA ŠKOLOVANJA

Na samom početku seminara razgovara se s glavnom savjetnicom za srednje škole i s glavnim savjetnikom za osnovne škole. Stručnjaci odmah globalno govore o specifičnostima, novitetima i problemima obrazovanja u Saskoj.

Pet saveznih zemalja koje su se nakon 1989. godine priključile Saveznoj Republici Njemačkoj susrele su se s problemima rješavanja tekovina bivše Demokratske Republike Njemačke. U posljednjih deset godina intenzivno se radilo na prekvalifikaciji učitelja ruskog jezika, uvođenju novih kreativnih metoda u škole, te suočavanju s problemom velikog broja učitelja u odnosu prema sve manjem broju djece.

Obrazovni sustav neznatno se razlikuju u pojedinim dijelovima Njemačke. Osnovna je karakteristika podjela na osnovne (od 1. do 4. razreda) i srednje škole, koje su podijeljene na gimnaziju, realnu školu i glavnu školu (od 5. do 10, 11. ili 13. razreda).

Školskoj obvezi podliježu djeca koja 30. lipnja tekuće godine navršše šest godina. Djeca koja imaju teškoća u učenju mogu pohađati predrazred. Brojčanim se ocjenjivanjem započinje u 2. razredu, i to u matematici i njemačkom jeziku. Religija ili etika se tijekom osnovne škole ne ocjenjuju. Isto je i sa stranim jezikom, koji se uvodi u 3. razredu, uglavnom uz igru i zabavu. Tek se u 4. razredu ocjenjuju svi ostali predmeti. Po završetku osnovne škole djeca se odlučuju za tip srednje škole koju će pohađati.

Überblick über das Schulsystem im Freistaat Sachsen

„Saska karakteristika” su peti i šesti razred, koji se nazivaju „razredima s orijentirajućom funkcijom”. Njihova je zadaća djeci produžiti vrijeme za odluku u kojem će se smjeru nastaviti školovati. Nakon 6. (ili već 4.) razreda djeca se opredjeljuju za gimnaziju ili srednju školu, tj. Mittelschule. Taj pojam je također specifičan za Sasku. U srednjoj školi učenici mogu birati između različitih profila obrazovanja: tehničkoga, socijalno-domaćinskog, glazbenog, jezičnog, sportsko-tehničkog i ekonomskog. Ispit na kraju 9. razreda donosi kvalificirani završetak glavne škole. Učenici završni ispit realne škole mogu polagati i godinu dana kasnije. Završni ispiti nakon 9. ili 10. razreda omogućuju prijelaz u strukovne više škole.

U gimnaziju učenici mogu nakon završenog 4, 6. ili 10. razreda. U njoj se od učenika zahtijeva više rada, zalaganja i logično-kritičnog razmišljanja. Nakon 8. razreda, učenje se odvija u ovim profilima: jezični profil (uvođenje trećeg stranog jezika), matematičko-prirodni profil, glazbeni profil i sportski profil. U 11. i 12. razredu gimnazije prelazi se na sustav osnovnih radno-stvaralačkih kurseva iz zadanih područja i predmeta obveznog područja. Matura po završetku 12. razreda otvara put akademijama, visokim školama i fakultetima.

Većina djece s teškoćama u učenju uspješno se integrira, no ako su mentalni i tjelesni hendikepi veći, djeca se upućuju u posebne škole, tzv. *Förderschulen*, koje osposobljavaju učenike uglavnom za razne obrte, iako postoji i gimnazija. Kao u svim osnovnim školama, tako i u posebnim školama veliku ulogu pri izboru srednje škole igraju prosjek ocjena, preporuke učitelja te, eventualne, želje roditelja i djece.

Naoružani tabličnim prikazima i iscrpnim informacijama sudionici seminara spremni su suočiti se sa stvarnošću u dresdenskim školama.

DRUGI I TREĆI DAN – SREDNJA ŠKOLA U KONKRETNOM PRIMJERU

Hospitiranje u školama predviđeno je u parovima. Jedna od škola u kojima se hospitira jest i srednja 141. škola Dresden-Gorbitz.

Škola je daleko od središta, u tipičnom istočnonjemačkom naselju sa 35000 stanovnika. Naselje Gorbitz čine samo stambeni blokovi. U usporedbi s drugim dijelovima grada, u njemu prevladavaju obitelji s jednim roditeljem i obitelji s mnogo djece. Većina roditelja mora svakodnevno dugo putovati do posla. Pošto je to područje opterećeno socijalnim problemima, škola se suočava s povećanom agresivnošću, netolerancijom, depresijama i sl.

Kravata s likom Paška Patka i naušnica u uhu djeluju obećavajuće

Izvana strogo kockasta, škola se svojom unutrašnjošću i djecom koja se u njoj susreću, nimalo ne razlikuje od bilo koje naše škole. Zapaža se prisran, gotovo obiteljski odnos između osoblja škole i učenika. Zacijelo su uzroci tome u činjenici što škola ima samo 470 učenika u 19 razreda (od 5. do 10. razreda), te što tridesetak profesora nije starije od 40 godina. Ravnatelj škole je osoba koja se odmah zamjećuje, iako je trenutno zauzet završnim ispitima. Veliki, nasmiješeni, bradati čovjek duge kose zavezane u rep, s plavom naušnicom u uhu i kričavom velikom kravatom s likom Paška Patka, svakako odudara od klasične predodžbe koju većina učitelja u Hrvatskoj ima o ravnatelju škole. Nekonvencionalan izgled inače vrlo ozbiljne i profesionalne osobe daje povoda za očekivanjem neobičnosti u radu škole. I zaista! Škola u Gorbitzu je nešto posebno u okvirima cijele Njemačke. Zbog specifične socijalne situacije ta se ustanova, zajedno s još devet škola iz cijele Savezne Republike, od 1995. uključila u pokusni program „Savez samodjelotvornih škola” (*Verbund Selbstwirksamer Schulen*).

Težišta rada srednje školu u Gorbitzu jesu:

- preoblikovanje nastave u „slobodne radove”
- razredni projekti koji ujedinjuju više predmeta:
- 5. razredi – životinje,

- 6. razredi – olimpijske igre,
- 7. razredi – jezici,
- 8. razredi – okolina,
- 9. razredi – buduće zanimanje,
- 10. razredi – mediji
- nadgledanje učenika u socijalnom području (pedagoško-socijalni sati, nadgledanje pisanja domaćih uradaka)
- provođenje interesnih tečajeva prema uzrastu i na razini cijele škole
- pojačana suradnja s omladinskim centrom.

Spavati u školi – zašto ne?

Što su zanimljivo učinili u školi da bi udaljili djecu od negativnih utjecaja ulice i televizije? Osim što je škola većim dijelom tjedna otvorena i poslijepodne nakon nastave, organiziraju se grill-zabave, večeri uz knjigu i noćne šetnje. Jednom u polugodištu učenici mogu cijelu noć provesti u učionicama i spavati u vrećama za spavanje. Tako se međusobno druže, bolje upoznaju s učiteljima, čitaju i pričaju. Zabranjeno je gledanje televizije, slušanje radija ili walkmana, te videoigre. Odziv učenika je dobar: prosječno šest do 12 po razredu.

U „normalnoj” nastavi posebna se pozornost pridaje pismenim radovima, jer moderna djeca u Njemačkoj imaju teškoća s pravopisom, što je također posljedica prečestoga gledanja televizije te kompjutorizacija. Učenici tako, osim radova koji su uobičajeni i u nas, pišu i godišnje radove (nešto kreativnija i vrlo opsežna školska zadaća), a postoji i poseban oblik pismenih radova. To je takozvani slobodni rad (*Freiarbeit*). Učenici rade dva puta po dva sata tjedno, tako da sami odabiru slijed predviđenih zadataka i tempo rada. Djeca smiju tražiti mišljenje i pomoć suučenika ili dežurnog učitelja. Uvjeti su da učenici sve zadatke „slobodnog rada” naprave isključivo u školi u određenom roku. Radovi se analiziraju i ocjenjuju na redovnim satima, a zatim uvezuju i čuvaju u učionicama.

Zanimljivost su udžbenici. Oni se posuđuju učenicima i trebaju „izdržati” četiri školske godine. Djeca pišu isključivo u radne bilježnice i bilježnice koje se redovno kupuju.

Knjižnica – socijalna stanica (Sozialstation)

Pri obilasku škole zamjećuje se i školska knjižnica, koja ima funkciju informativnog centra gdje se učenici mogu služiti knjigama i kompjutorima. Mnogo je zanimljivija dodatna namjena prostorije: nakon 7. sata pretvara se u sobu za pisanje domaćih uradaka, a nakon 4. školskog sata u socijalnu stanicu. Svakodnevno se ovdje izmjenjuju dežurni učitelji, a po potrebi i školski psiholog, kako bi individualno radili s učenicima koji ometaju nastavu ili imaju problema. Većinom se radi o psihološkim razgovorima kojima se nemirni učenici smiruju da bi se mogli vratiti na nastavu. O svakom učeniku, razlozima njegova boravka u socijalnoj stanici, te o zadacima koje je rješavao, vodi se temeljita evidencija. Toliko o učenicima.

Kako se u svemu snalaze učitelji?

Kada se ima na umu činjenica da je učiteljeva norma 28 sati tjedno, sigurno je upitno kako se privikavaju na dodatne poslove. Dresdenski kolege priznaju da su se u početku mnogi opirali inovacijama, jer se za istu plaću zahtijeva boravak u školi poslijepodne, a katkad i cijelu noć. No, postupno se sve više ljudi priklanja novim idejama. Kada je dotaknuta tema plaće, učitelji iz Saske su okolišali, odavajući samo da nisu previše zadovoljni stanjem, posebice ako se uzme u obzir da zbog plana razvoja u bivšim istočnonjemačkim zemljama, zarađuju manje od „zapadnih” kolega. Zanimljivo je i financiranje dodatnih aktivnosti. U zbornici objašnjavaju kako opći projekt samodjelotvornih škola financira vlada, no za dodatne ideje treba tražiti sponzore ili maksimalno angažirati roditelje.

Što je još zanimljivo u svezi sa zaduženjem učitelja? Naši kolege trebaju dežurati 120 minuta tjedno, te jedanput tjedno unositi ocjene u posebne bilježnice (*Notenbücher*). Te bilježnice veličinom i ružičastom bojom podsjećaju na naše zadaćnice iz matematike. Pisanje tjednih planova je obvezno. Planovi se moraju vidljivo izvjesiti u zbornici, no dnevne pripreme su individualna stvar i svode se većinom na kratke zabilješke čiji pregled nitko ne zahtijeva.

Učenici – čistači

Primjećuje se veliko zalaganje učenika i učitelja, jer je školska godina upravo u „finišu”. Kalendar rada se naime bitno razlikuje od kalendara u ostalim dijelovima Njemačke. Raspored praznika je sljedeći: školska godina traje od 3. rujna do 21. srpnja, a praznici su: jesenski (u listopadu), Božić (jedan tjedan), zimski praznici (dva tjedna u veljači) te Uskrs (dva tjedna). Pošto školska godina u Saskoj završava tek sredinom srpnja, često se ljetni radni dani skraćuju zbog vrućine (*Hitzefrei*). Tako su se i za vrijeme hospitacija u školi djeca veselila ranijem odlasku kućama, pošto je bilo prilično toplo. No, sve je čekao još jedan posao nakon posljednjeg sata: u učionicama treba podignuti sve stolice na klupe i pospremiti učionicu. Dva redara, koji imaju *Ordnungsdienst*, moraju pomno pomesti podove. Vidjevši začuđena lica gostiju, domaćini objašnjavaju da škola ima ugovor sa servisom za čišćenje. Čistači iz servisa svaki dan operu podove, no ako zamijete da nije pometeno, oni to jednostavno neće učiniti.

Nakon dva dana hospitiranja na različitim satima, razgledavanja škole, razgovora s kolegama i objedovanja u školskoj blagovaonici, vrijeme je za rastanak od ljubaznog osoblja. Na putu prema centru zapaža se da u naselju zaista nema čak ni športskog igrališta, pa još više treba cijeniti napore škole da pomogne djeci.

ČETVRTI DAN – POSJET ŠKOLI ZA HENDIKEPIRANU DJECU

Smještena na rubnom dijelu grada, uz krasnu šumu, škola za tjelesno i mentalno hendikepiranu djecu, prema riječima njezina ravnatelja, jedna je od najskupljih u gradu. I zaista, uz bazen, kabinet za fizikalnu terapiju, učeničku kuhinju, kompletnu keramičarsku radionicu i sobu za opuštanje, sve su učionice moderno i funkcionalno opremljene. Učionice su podijeljene na dio za klasično školsko učenje i blagovaonicu, pošto se djeca ovdje uče samostalnom životu. Škola se u posljednjih deset godina mijenjala i dograđivala, a ulaganja su očigledna: za predivnu sobu za opuštanje, koja kao da je posuđena sa svemirskog broda iz neke televizijske serije, Lions klub je dobrovoljnim priložima sakupio 17000 DEM.

Odgajateljski tim, koji se sastoji od učitelja, fizikalnih terapeuta, liječnika, medicinskih sestara i psihologa, brine se podjednako za djecu koja konstantno borave u ustanovi, kao i za djecu koja nakon nastave odlaze kućama.

Pogledajte kako lijepo pišem!

Hospitira se (u parovima) na satu u razredu koji se sastoji od četiri učenika s težim mentalnim i tjelesnim nedostacima. Svaki od njih dobiva svoj zadatak, npr. slaganje elemenata po boji i obliku, a jedan od njih svladava osnove pisanja. Svi su vrlo ponosni na svoj rad i spremno pokazuju postignuto. Djevojčica u invalidskim kolicima rado pruža svoju urednu bilježnicu: „Pogledajte kako lijepo pišem!”

Na hodnicima su uredno poredana invalidska kolica koja se razlikuju izgledom, jer su napravljena prema potrebama korisnika. Ovdje je i jedan četrnaestogodišnji učenik, koji kontrolnom pločom u visini desne ruke upravlja svojim kolicima. Dječak s neskrivenim ponosom kaže da njegov „autić”, koji je sličan lunarnom vozilu, košta koliko i novi Volkswagenov Golf. Malo dalje, u kompjuterskom kabinetu, mladi hakeri objašnjavaju kako vole primati e-mail poruke.

Svi sudionici seminara su prepuni dojmova i priznaju da nisu očekivali susresti djecu koja su toliko puna samopouzdanja, samopoštovanja i životne radosti. Ponosna, sigurna u sebe, otvorenim i srdačnim nastupom, očarala su sve sudionike i rastjerala sjenku nelagode koja se i nehotice osjetila na početku posjeta toj lijepoj školi. Druženje je sve ispunilo zadovoljstvom i uvjerenjem da je, bez obzira na financijske mogućnosti pojedinih država, kod sve djece u svim školama važno jačati samopouzdanje, te pozitivan stav prema sebi, svijetu i životu uopće.

PETI DAN: STRUČNO USAVRŠAVANJE UČITELJA

Uspoređujući stručno usavršavanje i obrazovanje za poziv učitelja u Hrvatskoj i Njemačkoj, zamjetno je da se u Saskoj od budućeg učitelja očekuje mnogo više praktičnog znanja prije početka rada u školi.

Dvofazno obrazovanje (Die Zweiphasenausbildung)

Danas se u Saskoj govori o dvofaznom obrazovanju koje se sastoji od četiri godine studija plus dvije godine pripreme službe (*Vorbereitungsdienst*) za učitelja u osnovnoj školi; ili pet godina studija plus dvije godine za učitelja u srednjoj školi i gimnaziji.

Za vrijeme studija se stječe uglavnom teorijsko znanje. Na kraju se polaže 1. državni ispit, a, za razliku od naših fakulteta, u potpunosti se odustalo od klasičnog diplomskog rada. Nakon završenog fakulteta učitelji se ne smiju zaposliti nego moraju upisati seminare koji traju dvije godine. Seminari se održavaju jedanput tjedno u samo nekoliko gradova u regiji. Troškove putovanja snosi Ministarstvo kulture.

Što se uči? Budući učitelji koji dolaze izravno s fakulteta na seminarima imaju 240 sati psihologije, 120 sati stručne didaktike i psihologije i 50 sati školskog prava. U nastavak obrazovanja su uključene i hospitacije u određenim školama 10 do 12 sati tjedno. Tijekom prve godine se pasivno sudjeluje na satima, dok se u drugoj godini započinje s predavanjima pod vodstvom mentora, te kasnije i samostalno. Učitelji su obvezni sudjelovati na svim sjednicama i priredbama u školi u koju su centralno dodijeljeni. Eventualne putne troškove za hospitiranje snose sami budući učitelji.

A onda – ispit!

Nakon druge godine treba položiti 2. državni ispit koji se sastoji od oglednog predavanja, triju usmenih ispita (praktično orijentirana pedagoška psihologija, stručna didaktika i školsko pravo) te jednog pismenog ispita. Ovdje je zapravo riječ o stručno obrađenom problemu ili pripremi za sat – na najmanje 25 stranica. Učitelji konačno dobivaju diplomu i od ožujka se natječu za radna mjesta. Istodobno i svi ravnatelji oglašavaju svoje potrebe. Sve se skuplja u državnom školskom uredu, gdje se centralno obavlja raspodjela po školama. Naravno da se brine o udaljenosti škole od mjesta stanovanja. Zbog razlika u seminarima u pojedinim savezним zemljama učitelji se uglavnom mogu zaposliti u svojoj regiji. Svaki učitelj na početku rada mora potpisati ugovor o djelomičnom radu – zbog velikog broja učitelja i sve manje djece u školama. Ugovor se potpisuje na 12 godina, a zatim se odlučuje o njegovu produženju.

Učitelji predmeta koji su bili popularni prije ujedinjenja, npr. ruski jezik, upućuju se na prekvalifikaciju. Često je posrijedi učenje engleskog jezika. Lako je zamisliti koliko je tim učiteljima teško nakon redovne nastave odlaziti na predavanja, hospitacije i ispite. Naši sustručnjaci jezičari to međutim strpljivo podnose i vesele se svakom napretku. Svaka čast!

Kako spriječiti „izgaranje” na poslu?

Lijepo je što učitelji tijekom svojeg radnog vijeka nisu osamljeni. U Saskoj naime djeluje 18 nadglednika (supervizora) koji organiziraju tečajeve i posjećuju nastavu. Njihov posao nije inspekcija ni kritika, nego davanje savjeta i podrške. Tijekom rada većina zaposlenih učitelja postaje „slijepa” za probleme i teško postiže objektivno udaljavanje od teškoća. Na posebne tečajeve dolaze učitelji koji su iscrpljeni ili oni koji se trebaju suočiti s novim problemima, npr. radom s ovisnicima o drogi ili alkoholu, s agresivnom djecom i sl. Učitelj u Saskoj nije, dakle, privatna osoba. Shvaćajući iscrpljujući efekt rada s mladima, učitelji rado otvaraju vrata svojih učionica supervizorima ili kolegama. Vrlo je česta i zamjena učitelja ili timski rad na satima (*Doppelsetzung*). Kreativni razgovori nakon takvih sati djeluju psihoterapeutski i sprječavaju sindrom izgaranja (*burn-out*) na poslu.

I na kraju – sažetak

Teško je postati stručnjak za samo pet dana, no organizatori seminara potrudili su se pokazati što je više moguće. Naravno da nije izostao ni posjet Goethe Institutu Dresden i upoznavanje s tečajevima njemačkog jezika za strane državljane.

Petog, ujedno i posljednjeg dana seminara, bilo je predviđeno vrijeme za razgovor o viđenom i razmjeni dojmova. Nažalost, diskusija se nije uspjela razviti kako se očekivalo, jer su svi sudionici bili umorni. Nedostajala je razmjena osobnih iskustava i usporedba saskog školskog sustava s finskim, norveškim itd. Šteta, jer je sve podsjećalo na situaciju vezanu uz natjecanje u znanju: ne mora se biti prvi pošto-poto, no bilo bi dobro vidjeti gdje se tko nalazi među ostalima. Izostala je dakle bolja prilika za usporedbu Hrvatske s ostalim zemljama. Svi sudionici su uz brojne pohvale izrazili i želju da ovakvi seminari ubuduće traju malo duže.

